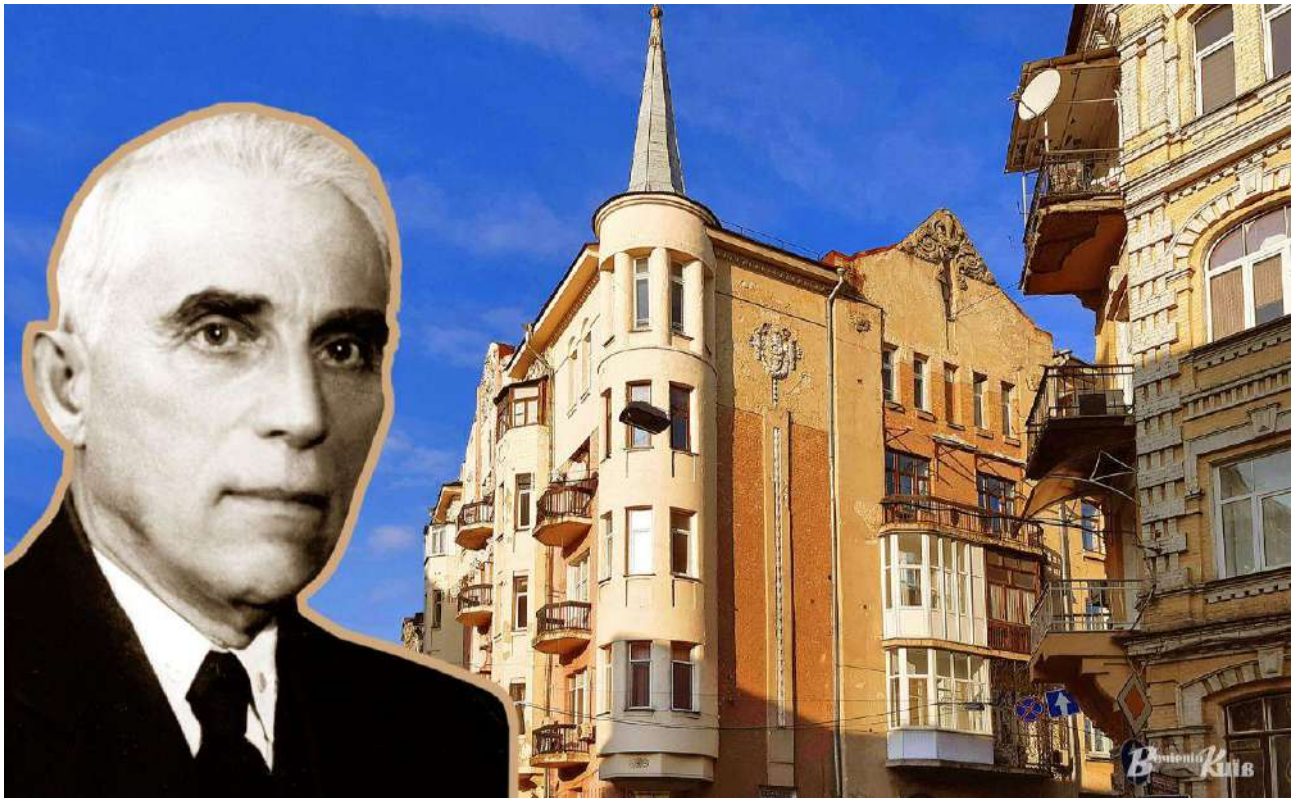

ЗВО «Університет Короля Данила»
Бібліотека ЗВО «Університет Короля Данила»

Видатні зодчі України

ВЕРБИЦЬКИЙ Олександр Матвійович (1875–1958)

(до 150 – річчя від дня народження)

Довідкове видання

Івано-Франківськ
2025

**УДК 016:72(477)Вербицький
Ч - 60**

**Видатні зодчі України: Вербицький Олександр Матвійович (1875–1958) : довідкове видання / укл .: Чікальова С.О. Івано Франківськ:
ЗВО « Університет Короля Данила» , бібліотека, 2025 . 20 с.**

Олександр Матвійович Вербицький (27.09.1875 —9.11.1958) — один з найвідоміших українських архітекторів, видатний представник українського модерну, чия багатогранна діяльність як зодчого, інженера та викладача суттєво вплинула на формування архітектурного обличчя міст України та розвиток національного стилю в будівництві.

Численні учні зодчого несуть через усе своє життя його творче кредо про те, що архітектура повинна бути найсучаснішою, неодмінно новою за формами і обов'язково національною, використовувати кращі досягнення техніки. Ці погляди не старіють, їх може прийняти на озброєння кожен архітектор сучасного і майбутнього.

Творчість О. М .Вербицького займає визначне місце в історії вітчизняної архітектури, вона увійшла до золотого фонду. Багаторічна педагогічна діяльність Олександра Матвійовича також залишила глибокий слід. Сотні його вихованців успішно працювали у проектних і науково-дослідних організаціях у різних містах і країнах.

Значення творчості архітектора Олександра Вербицького полягає в його внеску в створення характерних для міст України архітектурних об'єктів, особливо в стилі «українського модерну», а також в його педагогічній діяльності, що вплинула на розвиток архітектурної школи та формування покоління архітекторів

Цінуємо внесок Олександра Вербицького у розвиток української архітектури та популяризуємо його.

Довідкове видання «**Видатні зодчі України: Вербицький Олександр Матвійович (1875–1958)**» сприятиме збереженню та поглибленню нашого спільного культурного спадку та історії України.

В Е Р Б И Ц Ь К И Й
Олександр Матвійович
(1875–1958)

Народився Олександр Вербицький 27 вересня 1875 року у родині техника-будівельника міської управи у місті Севастополі.

Початкову освіту хлопець здобув у реальному училищі, згодом вступив до престижного Інституту цивільних інженерів у Петербурзі. За час навчання був нагороджений двома золотими й одною срібною медалями, його прізвище було занесене на почесну дошку найкращих випускників.

Дитяча світлина Олександра Вербицького з мамою та сестрою, 1880 рік. Фото: Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України

Одразу після закінчення навчання на талановитого юнака звертає увагу поважний та досвідчений архітектор Ієронім Кітнер. Саме він у 1898 році запросив Олександра до Києва на посаду молодшого помічника для будівництва Київського політехнічного інституту. За рік молодий зодчий стає помічником виконроба академіка архітектури Володимира Ніколаєва, який керує будівництвом Київського оперного театру.

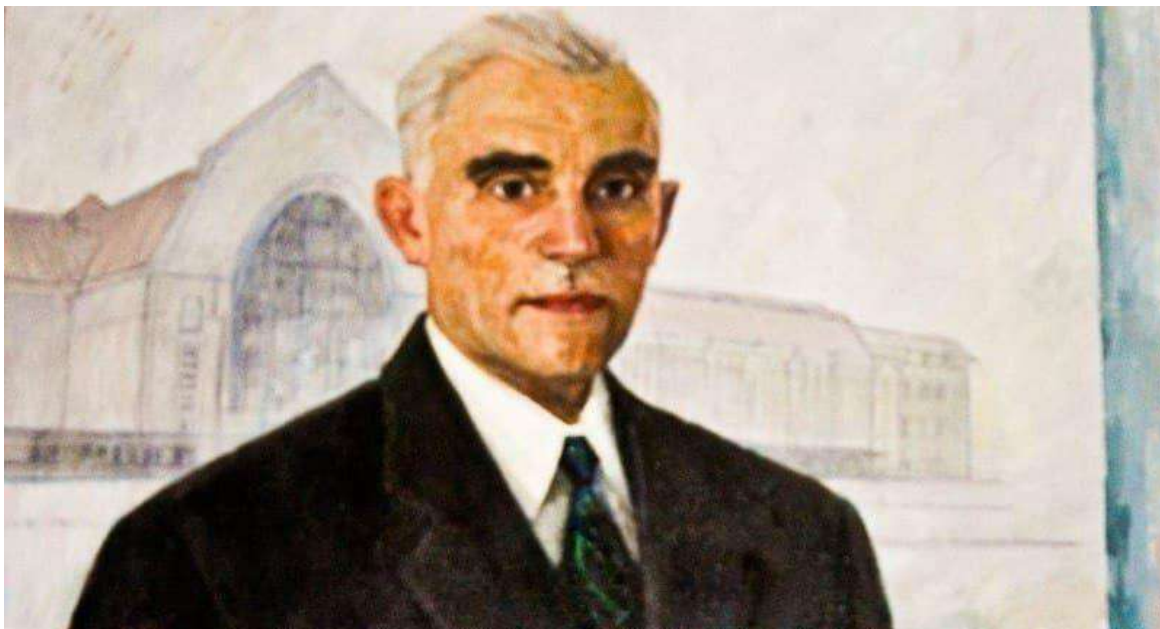
Як і багато інших архітекторів, Олександр Вербицький був непоганим художником, малював з юності. Збереглася серія його малюнків 1918 року з видами Києва (переважно Києво-Печерська Лавра) та Балаклави.

**Малюнок Києво-Печерської Лаври. Всіхсвятська церква, 1918 рік.
Фото: Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України**

Період найвищого розквіту його творчого обдарування припадає на перші десятиліття XX століття, коли архітектор будує у Києві понад 20 споруд різного призначення.

У творчому доробку Олександра Вербицького є також чимало житлових та громадських будівель, лікарень та закладів освіти.

Олександр Вербицький на фоні проєкту Залізничного вокзалу.

Малюнок з відкритих джеерл

Понад 30 років Олександр Вербицький працював в Управлінні Південно-Західної залізниці, спочатку архітектором шляхової служби, а потім головним архітектором. За час роботи він проєктує величезну кількість різних споруд: залізничні станції, товарні контори, паровозні депо, будівлю залізничних кас.

Також архітектор у різний час брав участь у конкурсі на спорудженні головного залізничного вокзалу у Києві, а за його проєктом під назвою «Рейка в колі», створеним у співавторстві з його відомим колегою Павлом Альошиним, у 1927-1932 роках була збудована нинішня будівля Головного залізничного вокзалу нашого міста.

Також його ім'ям названа вулиця на Харківському масиві у столиці.

Значну частину своєї кар'єри Вербицький присвятив роботі в Управлінні Південно-Західної залізниці. Тут він пройшов шлях від рядового спеціаліста до головного архітектора, створивши численні проєкти вокзалів, службових будівель та житлових споруд.

Вершиною творчості Вербицького став проєкт Київського залізничного вокзалу, завершений у 1932 році. Ця споруда, що поєднала в собі елементи

модерну та конструктивізму, стала справжньою візитівкою міста і свідченням таланту архітектора.

Проекти та збудовані споруди

У Києві Вербицький створив низку знакових будівель, які й досі прикрашають вулиці міста. Серед них

- Прибутковий будинок на вул. Рейтарській, 20/24 (1912-1913) - перлина романтичного модерну.
- Товарна станція на вул. Федорова, 32 (1902-1907) - зразок поєднання функціональності та естетики.
- Прибутковий будинок на вул. Лютеранській, 15 (1908) - унікальна будівля з монументальним живописом на фасаді.
- Адміністративний будинок Південно-Західної залізниці (вул. Євгена Чикаленка, 14; 1910–1912).

ТОВАРНА КОНТОРА

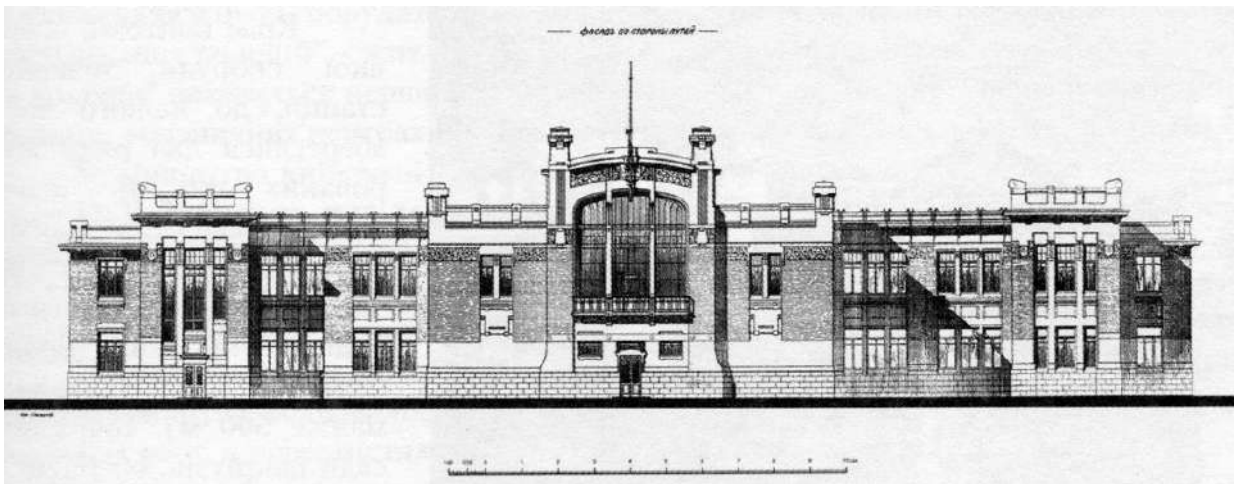
Роки будівництва: 1902-1907

Адреса: вулиця Івана Федорова, 32

Станція «Київ товарний» на вулиці Івана Федорова. Фото: Олександр Михайлик

Спорудження окремого комплексу приміщень для товарної станції здійснювалося на виконання завдання щодо розбудови центрального залізничного вузла міста.

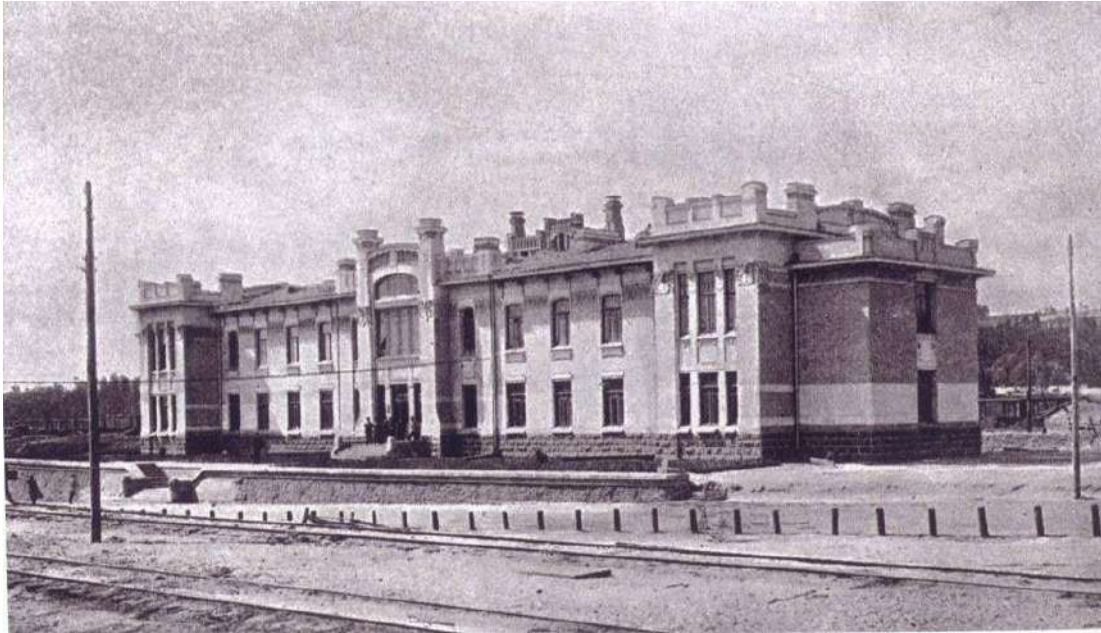
Особливу актуальність цей проєкт набув після 1902 року, коли до мережі київських залізниць були додані Ковельська та Полтавська.

Проект Київської товарної станції. Фото з відкритих джерел

Товарна станція була зведена із застосуванням новітніх інженерно-технологічних та будівельно-конструктивних досягнень всієї інженерної інфраструктури: освітлення, опалення, водогін, каналізація, а також власна телефонна лінія.

Головна будівля Київської товарної контори на світлині початку XX століття. Фото з відкритих джерел

Водночас при будівництві товарної станції особлива увага приділялася естетичному аспекту, який досяг найбільшої виразності у головній будівлі станції — вишуканому конторському будинку у стилі модерн.

Окрасою вишуканої споруди є фриз орнаментований каштановим листям, який проходить по периметру майже усієї будівлі.

ПРИБУТКОВИЙ БУДИНОК ВСЕВОЛОДА ДЕМЧЕНКА

Роки будівництва: 1904

Адреса: Марії Заньковецької, 7

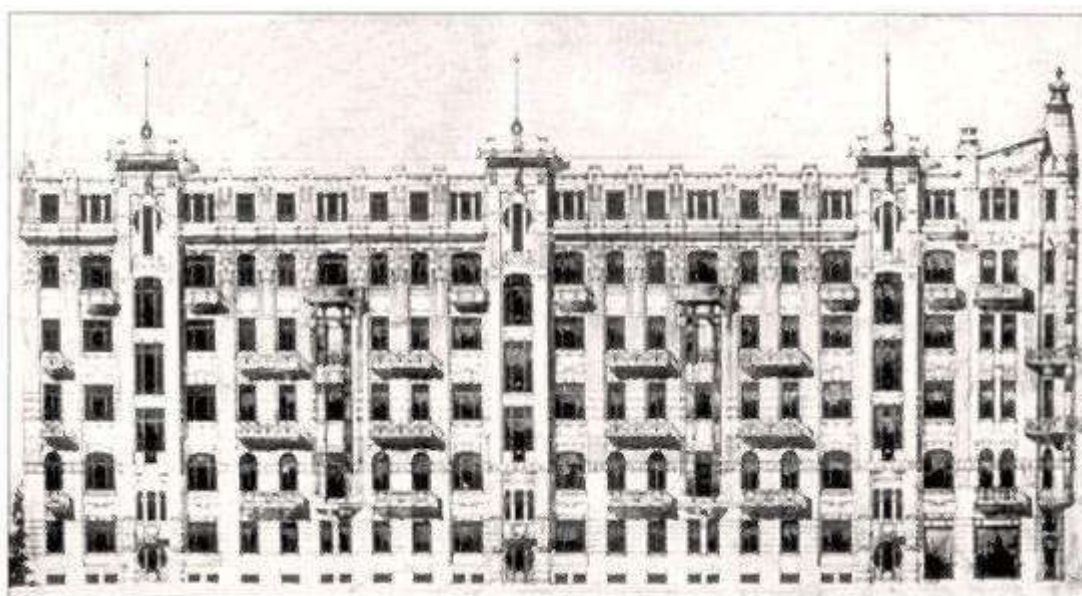
Прибутковий будинок на вулиці Марії Заньковецької, 7 Фото: Вікіпедія

Яскрава будівля у стилі модерн мала стати архітектурною домінантою на розі вулиць Мерингівської (Заньковецької) та Лютеранської, проте реалізувати будівництво вдалося лише частково, а наріжна секція з величною банею так і залишилася на папері.

Замовником будівлі став відомий інженер, міський діяч та домовласник Всеволод Демченко. Свого часу він очолював «мостову» комісію, яка опікувалася київськими вулицями.

«НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК» УКРАЇНИ, м. Київ (1902-1905, 1934)
Архітектори: О.В. Кобелев, О.М. Вербицький, В.М. Риков

Первісний проєкт будівлі залишився нереалізованим. Фото з відкритих джерел

Саме з його ім'ям пов'язана перебудова доріг у Києві та брукування Хрещатика, Володимирської вулиці, Великої Васильківської та багатьох інших. Ці вулиці забрукували гранітними кубиками на бетонній основі, граніт для яких завозився зі Швеції.

Будівля є цікавою не лише своєю архітектурою, але є однією з київських адрес поетеси Анни Ахматової (справжнє ім'я Ганна Горенко).

Деякі дослідники навіть відмічають певну схожість жіночих маскаронів на фасаді з рисами обличчя самої поетки, однак на момент спорудження вона була лише звичайним 15 річним підлітком, тож навряд чи могла надихнути скульптора на їхнє створення.

У роки II світової, будівля також істотно постраждала внаслідок пожежі, то ж на думку дослідників міста є дивом, що вона взагалі збереглася до наших часів.

На жаль, фасад будівлі сильно псують добудовані балкони-шпаківні та кондиціонери на фасаді.

Будинок на Лютеранській, 15. Фото: Вікіпедія

Унікальна кам'яниця Києва в стилі раціонального модерну, на фасаді якої зберігся монументальний живопис. В основі панно лежить картина Арнольда Бекліна «Весняний вечір», яка відтворює античний сюжет «Давньогрецький бог Пан зі свиріллю і дві німфи на фоні краєвиду».

Майоліка була виготовлена в знаменитій Абрамцевській керамічній майстерні.

Дослідники столичної архітектури стверджують, що за задумом автора ріг праворуч фасаду мав прикрашатися вежею зі шпилем, але ця ідея не була втілена.

Певний час в ній жив і сам Олександр Вербицький.

Серед інших відомих мешканців будинку — Юрій Міхновський, який мешкав у квартирі №13. Брат Миколи Міхновського, архієпископ Української автокефальної православної церкви, настоятель Софійського собору, організатор допомоги селянам, які потерпали від голодомору 1932—1933 років.

Будинок на Лтеранській на світлині 1930-х.Фото з відкритих джерел

На жаль, його доля склалася трагічно: у 1937 році його заарештували органи НКВС, згодом він був розстріляний.

У роки другої світової війни будівля була істотно пошкоджена під час вересневої пожежі 1941 року, яку спричинив підриг центральної частини Києва з боку радянських диверсантів.

Педагогічна діяльність та відзнаки

Вербицький був відомим та видатним інженером в архітектурній та будівничій справі. У 1945 році він був обраний членом Академії архітектури, в 1958 став почесним членом Академії будівництва й архітектури Української РСР.

50 років свого життя архітектор присвятив педагогічній діяльності. Спочатку викладав громадянську архітектуру на Вищих технічних курсах у Києві. Потім з 1919 по 1958 роки працював викладачем у Київському архітектурному, художньому та інженерно-будівельного інститутів.

У 1930 році був завідувачем кафедри в Київському будівельному інституті. Студентами Вербицького було багато відомих архітекторів, А. В. Добровольський, В. Г. Заболотний, І. І. Малозьомов та інші.

Крім будівництва та проєктування, Олександр Матвійович писав статті про архітектуру та займався пейзажним живописом та графікою.

Проєкти в інших містах

- Проєкти для переобладнання Одеського вокзалу та елеватора в порту.
- Проєкти станції Ковеля, товарної контори, будинків, гімназії міста.
- Станції Голоби та Балти.
- У Черкасах проєкт комплексу будівель "Дитячого палацу" для безпритульних дітей.

- У Севастополі проєкт пішохідного містка на Приморському бульварі.

Помер О. Вербицький внаслідок хвороби 9 листопада 1958 р. в м. Києві.
Похований на Лук'янівському кладовищі.

На могилі — прямокутна стела із сірого граніту, вирізьблений барельєф. Автори надгробного пам'ятника — скульптор І. Макогон та архітектор П. Костирко.

Професор архітектури О. М. Вербицький

90 років тому в Севастополі в сім'ї техніків-інженерів, де віддається успіхам та праці, народився син майбутньої відомої архітектури і педагога Олександр Матвійович Вербицький. Він здобуває вищу освіту в Петербургському інституті цивільних інженерів, де віддається успіхам та праці, де він проєктує численні стаціонарні споруди. Стрижень і навіть сучасні хвилі за своєю архітектурою, ці будівлі потребували передусім виправданних з функціонального і конструктивного боку рішень, саме в цьому як найкраще виявлялися талант і талант ювілера. Крім цих робіт О. М. Вербицький проєктує і будує багатоповоротною житлову будинок по вулицях Стрілецькій, Енгельса, Пушкінській, гуртожиток для студентів КНУ, дитячий будинок для Черкас, в яких він віддає себе спрощено майстром дивного будівництва. Архітектура цих споруд відзначається інтеграцією планування приміщень, конструктивною чіткістю. Велика стрима-

ність і чіткість архітектури мови майстра була ціннішою для цих часів надумана еклектика і надмірності. Може скласти враження на основі цих прикладів про суто раціоналістичний характер архітектури, створеної О. М. Вербицьким, насправді ж, автор дуже тонко розуміє завдання і знаходить цебагатосліпне рішення, найбільш відповідне дній темі. В цих випадках, де призначення споруди потребувало підсиленої виразності, майстер, користуючись багатим арсеналом архітектурних засобів, виявляє не абстрактну художню смак. Так, на замовлення пожежарів Косеєва, О. М. Вербицький проєктує фасад для будинку банку на Інститутській вулиці. Цей фасад вражає монументальністю і соковитістю архітектурних форм, намальованих алюмінієм одностов. Така ж оця створює проєкти елеваторів і Олександрової у Верхній, паверових фабрик у Малаї і Гомелі. У цих спорудах О. М. Вербицький виступав, як майстер промислової архітектури, що створює багатогранність його таланту. Все ж не можна не відзначити, що в передової і півну добу архітектури Росії загрожувала загроза і це не могло не відбитися на творчості майстра.

За радянського часу Олександр Матвійович працює головним архітектором Південно-Західної залізничної, створюючи ряд цікавих проєктів. Саме на його проєкті вперше в Києві на привокзальній площі було споруджено тимчасовий пам'ятник В. І. Леніну.

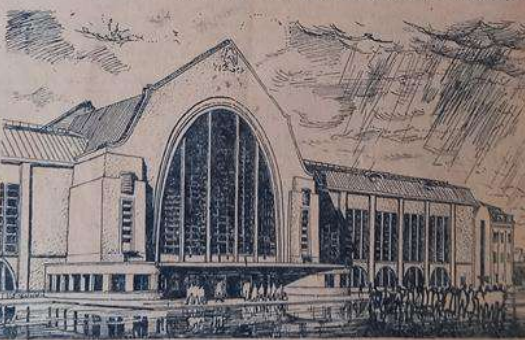
Головним твором життя О. М. Вербицького було спорудження Київського вокзалу, за проєкт якого йому присуджено першу премію на Всесоюзному конкурсі в 1927 році. Слід врахувати, що рішення архітектури великих вокзалів «спорудило» складною через наявність багатих функціональних і технологічних вимог. Автор з честю співпрацює з ними, віддає вирішальну графіку руку пасажирів і багажу, забезпечив добрі умови праці залізничників. Головний корпус, що має довжину близько 180 м, об'ємає вестибюль, зал для пасажирів, касові зали, багажні відділення. Мудрим є інженерне рішення споруди, виконаної в монолітному залізобетоні. Вестибюль, перекривають велетенські арки еліптичного обрису, прольотом 32 м. Зали для чекаючих мають перекриття рамної конструкції, прольотом в 24 м. В касових залах першого поверху застосовано безпосереднє перекриття по колонах з гри-

бовидими капітелями, збудовані на стіні 7,8х9 м. Розрахунок залізобетонної конструкції майстра виконав інженер цього інституту К. Н. Ратушниковий, а роботи виконані будівельниками інституту П. М. Черниш. Фасад вокзалу було оздоблено в оригінальну брану стіною. Заруба. Коли ми чудові пам'ятники архітектури першої світової війни. XVII—XVIII століть, тому автор жинився саме бароковим традицією, передаючи її як сучасну йому конструктивну. Об'єма композиція вокзалу точно відповідала його внутрішній плануванню, надання його суворої особливості виразності. Користуючись засобами тектонічності, виразності кірису, в брані частини автор віддає їх виконанням стіни з великим прольотом в середній частині, де розміщено центральний вхід. Він виконаний, ставлячи при цьому, надійно захищеною навісним кошиком. Тим самим виключалося в нього величезний радіусом арки з великим вітривим вестибюлем, з над ними фронтон на одному ширі піднімає гребі заввишки. Автору вдалося поєднати раціональну стриманість, індустріальних умовностей конструктивної і патетично соціалістичних будівництва. Саме тому образ вокзалу сприймається як уособлення нової соціалістичної України. На жаль, було здійснено лише першу чергу будівництва.

Як педагог О. М. Вербицький провадив велику викладацьку роботу в Київському архітектурному, а потім художньому інституті. В іншому інституті Олександр Матвійович на противі, де викладав, роки працював професором кафедри архітектурного проєктування. Про його надзвичайно педагогічні здібності завжди з великою теплотою згадують його учні, серед яких і відомі майстри архітектури: А. В. Добровольський, А. М. Маленков, О. І. Малецьковський, А. Я. Косовий, Б. І. Голоско та ін.

За велику заслугу в галузі архітектури і в педагогічній діяльності О. М. Вербицького було обрано дійсним членом Академії архітектури. Помер Олександр Матвійович в 1958 році. Підзнавками його ювілею в місті Черкаси, на в'їзді до і міському уздовж вулиці Являвського, кримінально архітектури і педагога.

В. ЧЕНЕЛІК,
архітектор, старший викладач кафедри архітектурного проєктування
Мая. автора.

Газета “За будівельні кадри” №31, 6 жовтня 1965 року (про творчість О. Вербицького)

Сучасний історик та знавець архітектури Андрій Пучков у своїй статті так описує творчість цього видатного архітектора: «Виразна наочність, безпристрасна об'єктивність, споглядальність, раціоналізм, тобто всі принади здорового глузду, — такі епітети здавна закріплено за Вербицьким ».

Література про О. М. Вербицького

- Вербицький Олександр // Енциклопедія українознавства / Наук. т-во ім. Т. Шевченка у Львові ; голов, ред. В. Кубійович. – Перевид. в Україні. – Львів, 1993.– Т. 1. – С. 230.
- Вербицький О. М. // Український енциклопедичний словник: у 3 т. / редкол.: Бабичев Ф. С. (голов, ред.) [та ін.]. – Київ, 1986. – Т. 1. – С. 271.
- Вербицький Олександр Матвійович (1875 - 1958) // Українська енциклопедія: у 12 т. / голов. ред.: Бабичев Ф. С. [та ін.] – Київ, 1978.– Т. 2. – С. 184.
- Кохан С. В. О. М. Вербицький – архітектор-педагог / С. В. Кохан, С. К. Кілессо. – Київ: Будівельник, 1966. – 296 с: іл.
- Чапелик В. В. А. М. Вербицький – майстер раціонального модерну: / В. В. Чапелик // Будівництво і архітектура . – 1975. – № 9. – С. 33-37.

